

ॐ नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः श्री गुरुभ्यो नमः,
हरिः ॐ

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय आरण्यके द्वितीय

Contents

2.1 द्वितीयः प्रपाठकः - स्वाध्यायब्राह्मणं

1

ॐ नमः परमात्मने, श्री महागणपतये नमः श्री गुरुभ्यो नमः, हरिः ॐ

2.1 द्वितीयः प्रपाठकः - स्वाध्यायब्राह्मणं

2.1 द्वितीयः प्रपाठकः - स्वाध्यायब्राह्मणं

T.A.2.1.1

सह वै देवानां चासुराणां च यज्ञु प्रततावास्तां वयं स्वर्गं लोकमैष्यामो वयमैष्याम इति तेऽसुराः
सुन्नह्य सहसैवाचरन् ब्रह्मचर्येण तपसैव देवास्तेऽसुरा अमुह्यस्ते न प्राजानस्ते पराभवन्ते न स्वर्गं
लोकमायन्, प्रसृतेन वै यज्ञेन देवाः स्वर्गं लोकमायन् न प्रसृतेनासुरान् पराऽभावयन्, प्रसृतो ह
वै यज्ञोपवीतिनो यज्ञोऽप्रसृतोऽनुपवीतिनो यत्किञ्च ब्राह्मणो यज्ञोपवीत्यधीते यजंत एव तत् तस्माद्
यज्ञोपवीत्येवाधीयीत याजयेद् यजेत वा यज्ञस्य प्रसृत्या, अजिनं वासो वा दक्षिणत उपवीय दक्षिणं
बाहुमुद्धरतेऽव धत्ते सव्यमिति यज्ञोपवीतमेतदेव विपरीतं प्राचीनावीतं सम्वीतं मानुषम् । 1

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 1

T.A.2.2.1

रक्षांसि हवा पुरोनुवाके तपोऽग्रमतिष्ठन्त तान् प्रजापतिर् वरेणोपामन्त्रयत् तानि वरमवृणीतादित्यो
नो योद्धा इति तान् प्रजापति-रब्रवीद्-योधयद्धमिति तस्मादुत्तिष्ठन्तः हवा तानि रक्षांस्यदित्यं
योधयन्ति यावदस्तमन्वगात् तानि ह वा एतानि रक्षांसि गायत्रिया ऽभिमन्त्रितेनाभंसा शाम्यन्ति

तदु ह वा एते ब्रह्मवादिनः पूर्वाभिमुखाः सन्ध्यायां गायत्रियाऽभिमन्त्रिता आप ऊर्द्धं विक्षिपन्ति
ता एता आपो वज्रीभूत्वा तानि रक्षांसि मन्देहाऽरुणे द्वीपे प्रक्षिपन्ति यत् प्रदक्षिणं प्रक्रमन्ति तेन
पाप्मानमव धून्वन्त्युद्यन्तमस्तं यन्तमादित्य-मभिद्वयायन् कुर्वन् ब्राह्मणो विद्वान्थ सकलं भद्रमंशुते
ऽसावादित्यो ब्रह्मेति ब्रह्मैव सन् ब्रह्माप्येति य एवं वेद । 2

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 2

T.A.2.3.1

यद्-देवा देवहेडनं (देवहेळनं) देवासश्चकृमा वयम् । आदित्यास्तस्मान्मा मुञ्चतर्तस्यर्तेन मामित
॥ देवा जीवनकाभ्या यद्-वाचाऽनृतमूदिम । तस्मान्न इह मुञ्चत विश्वे देवाः सजोषसः ॥
ऋतेन द्यावापृथिवी ऋतेन त्वं संरस्वति । कृतान्नः पाह्येनसो यत् किञ्चानृतमूदिम ॥ इन्द्राग्नी
मित्रावरुणौ सोमो धाता बृहस्पतिः । ते नो मुञ्चन्त्वेनसो यदन्यकृतमारिम ॥ सजातशःसादुत
जामिशः साज्यायसः शःसादुत वा कनीयसः । अनाधृष्टं देवकृतं यदेनस्तस्मात् त्वमस्माञ्
जातवेदो मुमुग्धि ( ) ॥ यद्वाचा यन् मनसा बाहुभ्यामूरुभ्यामष्टीवद्भ्यां शिश्रैर्यदनृतं चकृमा वयम्
। अग्निर्मा तस्मादेनसा गार्हपत्यः प्रमुञ्चतु चकृम यानि दुष्कृता ॥ येन त्रितो अर्णवान् निर्बभूव
येन सूर्यं तमसो निर्मुमोच । येनेन्द्रो विश्वा अजहादरातीस्तेनाहं ज्योतिषा ज्योतिरानशान आक्षि ॥
यत् कुसीदुमप्रतीत्तं मयेह येन यमस्य निधिना चरामि । एतत्तदग्रे अनृणो भवामि जीवन्नेव प्रति तत्ते
दधामि ॥ "यन्मयि माता17" "यदा पिपेष18" "यदुन्तरिक्षं19" "यदाशसा20" "ऽतिक्रामामि21"
"त्रिते देवा22" "दिवि जाता23" "यदाप24" "इमं मे वरुण25" "तत्त्वा यामि26" "त्वं नो अग्ने27"
"सत्त्वं नो अग्ने28" "त्वमग्ने अयासि29" । 3

(मुमुग्धि सप्त च) 3

T.A.2.4.1

यददी॑व्य॒नृ॒णम॒हं ब॒भूवादि॑त् सन्वा संज॒गर॒ जनै॑भ्यः । अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॑दिन्द्र॒श्च सम॑वि॒दानौ प्रमु॑ञ्चताम्
 ॥ यद्वस्ता॑भ्यां च॒कर॒ किल्बि॑षाण्य॒क्षाणां व॒युमु॑प॒जिघ्र॑मानः । उ॒ग्रम्प॒श्या च॑ रा॒ष्ट्रभृ॑च्च तान्य॑प्स॒रसा॒
 वनु॑दत्ता-मृ॒णानि॑ ॥ उ॒ग्रपं॑श्ये रा॒ष्ट्रभृ॑त् किल्बि॑षाणि॒ यदु॑क्षवृ॒त्तमनु॑दत्तमे॒तत् । नेत्रं॑ ऋ॒णानृ॑णव
 इ॒त्स॑मानो य॒मस्य॑ लो॒के अधि॑ रज्जु॒राय॑ ॥ "अव॑ ते हे॒डु (हेळ) 30" "उदु॑त्तम॒31" "मि॒मं मे वरु॑ण॒32"
 "तत्त्वा॑ यामि॒33" "त्वं नो॑ अ॒ग्रे॒34" "सत्त्वं नो॑ अ॒ग्रे॒36 ॥ संकु॑सुको॒ विकु॑सुको॒ निर॒ऋथो॑ यश्च
 निस्व॒नः । तेऽ(1)स्मद्-यक्ष॑म॒नाग॑सो दू॒राद्-दूर॑म॒चीच॑तम् ॥ निर्य॑क्ष॒मम॑चीचते कृ॒त्यां निर॒ऋतिं॑
 च ( ) । तेन॒ योऽ(1)स्मत्स॑मृच्छा॒तै तम॑स्मै प्रसु॒वाम॑सि ॥ दु॒शः॒सा॒नु॒शः॒साभ्यां॑ घ॒णेना॑नु॒घणेन॑
 च । तेनान्योऽ(1)स्मत् स॑मृच्छा॒तै तम॑स्मै प्रसु॒वाम॑सि ॥ सम॑वर्च॒सा पय॑सा॒ सन्त॑नूभि॒रग॑न्महि
 मन॑सा॒ सः शि॒वेन॑ । त्वष्टा॑ नो अत्र॒ विद॑धातु रा॒योऽनु॑मार्ष्टु॒ तन्वो(1) यद्-विलि॑ष्टम् । 4

(कृ॒त्यां निर॒ऋतिं॑ च॒ पञ्च॑ च) 4

T.A.2.5.1

आयु॑ष्टे वि॒श्वतो॑ दध॒दय॑म॒ग्निर्वरे॑ण्यः । पुन॑स्ते प्रा॒ण आया॑ति॒ परा॒ यक्ष॑म॒ सुवामि॑ ते ॥ आ॒युर्दा॑ अ॒ग्रे
 ह॒विषो॑ जुषा॒णो घृ॒तप्र॑तीको॒ घृत॑यो॒निरे॑धि । घृ॒तं पी॒त्वा मधु॑ चा॒रु ग॒व्यं पि॒तेव॑ पु॒त्रम॑भि र॒क्षता॑दि॒मम्
 ॥ इ॒मम॑ग्न॒ आयु॑ष्टे वर्च॑से कृ॒धि ति॒ग्ममो॑जो वरु॑ण॒ सः शि॑शाधि । मा॒तेवा॑स्मा अ॒दिते॑ शर्म॒ यच्छ॑
 वि॒श्वे दे॒वा ज॑र॒दष्टि॑र॒ यथा॑ऽस॒त् ॥ अ॒ग्न आ॒यूःषि॑ पव॒स आ॒सुवो॑र्ज॒मिषं॑ च नः । आ॒रे बा॑धस्व
 दु॒च्छुना॑म् ॥ अ॒ग्रे प॑व॒स्व स्व॑पा अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्य॑म् । दध॑द् रु॒यिं मयि॑ पोष॑म् । 1-3

(पोषं॑ - द॒ध्मसि॑ - पु॒रोहि॑तश्च॒त्वारि॑ च) 5

T.A.2.6.1

वैश्वान॑राय॒ प्रति॑वेदयामो॒ यदी॑नृ॒णः सं॒ङ्गरो॑ दे॒वता॑सु । स ए॒तान् पा॑शा॒न् प्र॑मुच॒न् प्रवे॑द् स नो॒ मुञ्चा॑तु

दुरितादवघात् ॥ वैश्वानरः पवयान्नः पवित्रैर्यथ सङ्गर-मभिधावाँम्याशाम् । अनाजानन् मनसा
याचमानो यदत्रैनो अव तथ सुवामि ॥ अमी ये सुभगे दिवि विचृतौ नाम तारंके । प्रेहामृतस्य
यच्छता-मेतद्-बद्धकमोचनम् ॥ विजिहीर्ष्व लोकान् कृधि बन्धान् मुञ्चासि बद्धकम् । योनेरिव
प्रच्युतो गर्भः सर्वान् पथो अनुष्व ॥ स प्रजानन् प्रतिगृम्णीत विद्वान् प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य
। अस्माभिर्दुतं जरसः पुरस्तादच्छिन्नं तन्तुमनु संचरेम । 1-2

(चरेम - पुत्रः षट्) 6

T.A.2.7.1

वातरशना ह वा ऋषयः श्रमणा ऊर्द्धमन्थिनो बभूवुस्ता-नृषयोऽर्थ-मायस्ते निलाय-मचरस्ते-
ऽनुप्रविशुः कूश्माण्डानि ताः-स्तेष्वन्वविन्द-ञ्छ्रद्धया च तपसा च , तानृषयोऽब्रुवन् कथा निलायं
चरथेति त ऋषीनब्रुवन्नमो वोऽस्तु भगवन्तोऽस्मिन् धाम्नि केन वः सपर्यामेति तानृषयोऽब्रुवन्
पवित्रं नो ब्रूत येनारपसः स्यामेति त एतानि सूक्तान्यपश्यन् , यद्-देवा देवहेडनं (देवहेळनं)
यददीव्यनृणमहं बभूवायुष्टे विश्वतो दधदित्येतैराज्यं जुहुत वैश्वानराय प्रतिवेदयाम् इत्युपतिष्ठत्
यदवाचीनमेनो भ्रूणहत्यायास्तस्मान् मोक्षयद्ध इति , त एतैरजुहवुस्तेऽरेपसोऽभवन् कर्मादिष्वेतैर-
जुहुयात् पूतो देवलोकान् थ्समंश्नुते । 7

(णो खोर्वे fओर् थिस आनुवाकम्) 7

T.A.2.8.1

कूश्माण्डैर् जुहुयाद्-योऽपूत इव मन्येत यथा स्तेनो यथा भ्रूणहैवमेष भवति योऽयोनौ रेतः
सिञ्चति, यदवाचीनमेनो भ्रूणहत्यायास्तस्मान् मुच्यते यावदेनो दीक्षामुपैति दीक्षित एतैः संतति
जुहोति सम्वत्सरं दीक्षितो भवति सम्वत्सरादेवात्मानं पुनीते मासं दीक्षितो भवति यो मासः स
सम्वत्सरः सम्वत्सरादेवात्मानं पुनीते चतुर्विंशतिः रात्रीर्दीक्षितो भवति चतुर्विंशति-रर्द्धमासाः

संम्वथ्सुरः संम्वथ्सुरादेवात्मानं पुनीते द्वादश रात्रीर्दीक्षितो भवति द्वादश मासाः संम्वथ्सुरः
 संम्वथ्सुरादेवात्मानं पुनीते षड्रात्रीर्दीक्षितो भवति षड्रा ऋतवः संम्वथ्सुरः संम्वथ्सुरादेवात्मानं
 पुनीते तिस्रो रात्रीर्दीक्षितो भवति त्रिपदा गायत्री गायत्रिया एवात्मानं पुनीते न मासमंश्रीयान्न
 स्त्रियमुपेयान्नोपर्यासीत् जुगुप्सेतानृतत्पयो ब्राह्मणस्य व्रतं यवागू राजन्यस्यामिक्षा वैश्यस्याथो
 सौम्येऽप्यद्धर एतद्व्रतं ब्रूयाद् यदि मन्ये-तोपदस्यामीत्योदनं धानाः सक्तू घृतमित्यनुव्रतयेदात्मनोऽनुपदासाय
 । 8

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 8

T.A.2.9.1

अजान् ह वै पृथ्वींस्तपस्यमानान् ब्रह्मं स्वयंभ्वभ्यानरूषत् ऋषयोऽभवन् तदृषीणा-मृषित्वं तां
 देवतामुपातिष्ठन्त यज्ञकामास्त एतं ब्रह्मयज्ञ-मपश्यन्-तमाऽहरन्-तेनायजन्त यदृचोऽद्व्यगीषत् ताः
 पयं आहुतयो देवानामभवन् यद्-यजूंषि घृताहुतयो यथ सामानि सोमाहुतयो यदथर्वाङ्गिरसो
 मद्धाहुतयो यद्वाह्मणानीतिहासान्-पुराणानि कल्पान् गाथां नाराशःसीर्मेदाहुतयो देवानां-मभवन्ताभिः
 क्षुधं पाप्मान-मपाघ्नन्-नपहतपाप्मानो देवाः स्वर्गं लोकमायन् ब्रह्मणः सायुज्य-मृषयोऽगच्छन् । 9

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 9

T.A.2.10.1

पञ्च वा एते महायज्ञाः संतति प्रतायन्ते सतति सन्तिष्ठन्ते देवयज्ञः पितृयज्ञो भूतयज्ञो मनुष्ययज्ञो
 ब्रह्मयज्ञ इति यदुग्रौ जुहोत्यपि समिधं तद्-देवयज्ञः सन्तिष्ठते यत् पितृभ्यः स्वधा करोत्यप्यपस्तत्
 पितृयज्ञः सन्तिष्ठतेयद्-भूतेभ्यो बलिः हरति तद्-भूतयज्ञः सन्तिष्ठते यद्वाह्मणेभ्योऽन्नं ददाति तन्मनुष्ययज्ञः
 सन्तिष्ठते यत्स्वाध्याय-मधीयी-तैकामप्यृचं यजुः-सामं वा तद्ब्रह्मयज्ञः सन्तिष्ठते यदृचोऽधीते पयसः
 कूल्या अस्य पितृन् त्वस्वधा अभिवहन्ति यद्-यजूंषि घृतस्य कूल्या यथ सामानि सोमं एभ्यः पवते

यदथर्वाङ्गिरसो मधोः कूल्या यद्वाह्मणा-नीतिहासान्-पुराणानि कल्पान् गाथा नाराशःसीर-मेदसः कूल्या अस्य पितृन्थ स्वधा अभिवहन्ति यदृचोऽधीते पय आहुतिभिरेव तद्-देवाःस्तर्पयति यद्-यजूंषि घृताहुतिभिर्यथ सामानि सोमाहुतिभिर्-यदथर्वाङ्गिरसो मद्धाहुतिभिर्-यद्वाह्मणा-नीतिहासान्-पुराणानि कल्पान् गाथा नाराशःसीर-मेदाहुतिभिरेव तद्-देवाःस्तर्पयति त एनन् तृप्ता आयुषा तेजसा वर्चसा श्रिया यशसा ब्रह्मवर्चसेनाच्चाद्येन च तर्पयन्ति । 10

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 10

T.A.2.11.1

ब्रह्मयज्ञेन यक्ष्यमाणः प्राच्यां दिशि ग्रामादछेदिर्दूरं उदीच्यां प्रागुदीच्यां वोदितं आदित्ये दक्षिणत उपवीयोपविश्य हस्ताववनिज्य त्रिराचामेद्विः परिमृज्य सकृदुपस्पृश्य शिरश्चक्षुषी नासिके श्रोत्रे हृदयमालभ्य यत् त्रिराचामति तेन ऋचः प्रीणाति यद्विः परिमृजति तेन यजूंषि यथ सकृदुपस्पृशति तेन सामानि (यथ सव्यं पाणि पादौ प्रोक्षति) यच्छिरश्चक्षुषी नासिके श्रोत्रे हृदयमालभते तेनार्थर्वाङ्गिरसो ब्राह्मणा-नीतिहासान् पुराणानि कल्पान् गाथा नाराशःसीः प्रीणाति दर्भाणां महदुपस्तीर्योपस्थं कृत्वा प्राडासीनः स्वाद्ध्यायमधीयीतापां वा एष ओषधीनां रसो यद्-दुर्भाः सरंसमेव ब्रह्म कुरुते दक्षिणोत्तरौ पाणी (पादौ) कृत्वा सपवित्रावोमिति प्रतिपद्यत एतद्वै यजुंस्त्रयीं विद्यां प्रत्येषा वागेतत्परममक्षरं तदेतदृचाभ्युक्तमृचो अक्षरे परमे व्योमन् यस्मिन् देवा अधि विश्वे निषेदुर्यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समांसत इति त्रीनेव प्रायुङ्क्त भूर्भुवःस्वरित्याहेतद्वै वाचः सत्यं यदेव वाचः सत्यं तत् प्रायुङ्क्तं सावित्रीं गायत्रीं त्रिरन्वाह पृच्छोऽर्द्धचशोऽनवान् सविता श्रियः प्रसविता श्रियमेवामोत् यथो प्रज्ञातयैव प्रतिपदा छन्दांसि प्रतिपद्यते । 11

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 11

T.A.2.12.1

ग्रामे मनसा स्वाध्यायमधीयीत् दिवा नक्तं वेति ह स्माह शौच आह्वेय उतारण्येऽबलं उत वाचोत
तिष्ठन्नुत ब्रजन्नुतासीन उत शयानोऽधीयीतैव स्वाध्यायं तपस्वी पुण्यो भवति य एवं विद्वान्थ
स्वाध्यायमधीते नमो ब्रह्मणे नमो अस्त्वग्नये नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः । नमो वाचे नमो
वाचस्पतये नमो विष्णवे बृहते करोमि । 12

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 12

T.A.2.13.1

मद्ध्यन्दिने प्रबलमधीयीतासौ खलु वावैष आदित्यो यद्वाह्मणस्तस्मात्तरहि तेक्षिणं तपति तदेषाऽभ्युक्ता
॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य
आत्मा जगत्स्तस्थुषश्चेति स वा एष यज्ञः सद्यः प्रतायते सद्यः सन्तिष्ठते तस्य प्राक्सायमवभृथो
नमो ब्रह्मणे इति परिधानीयां त्रिरन्वाहाप उपस्पृश्य गृहानेति ततो यत्किंच ददाति सा दक्षिणा । 13

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 13

T.A.2.14.1

तस्य वा एतस्य यज्ञस्य मेघो हविर्द्वानं विद्युदग्निर्वरुषः हविः स्तनयित्त्तुर्-वषट्कारो यदवस्फूर्जति
सोऽनुवषट्कारो वायुरात्माऽमावास्यां स्विष्टकृद्य एवं विद्वान्मेघे वरुषति विद्योतमाने स्तनयत्यवस्फूर्जति
पवमाने वायावमावास्यायाः स्वाध्यायमधीते तप एव तत्तप्यते तपो हि स्वाध्याय इत्युत्तमं नाकः
रोहत्युत्तमः समानानां भवति यावन्तः ह वा इमां वित्तस्य पूर्णां ददध्वर्गं लोकं जयति तावन्तं
लोकं जयति भूयांसं चाक्षय्यं चापं पुनर्मृत्युं जयति ब्रह्मणः सायुज्यं गच्छति । 14

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 14

T.A.2.15.1

तस्य वा एतस्य यज्ञस्य द्वावनद्ध्यायौ यदाऽऽत्माऽशुचिर्-यद्-देशः समृद्धिर्देवतानि य एवं विद्वान्
महारात्र उषस्युदिते ब्रजस्तिष्ठन्-नासीन्ः शयानोऽरण्ये ग्रामे वा यावत्तरसः स्वाद्ध्यायमधीते
सर्वान् लोकाञ्जयति सर्वान् लोकाननृणोऽनु संचरति तदेषाऽभ्युक्ता ॥ अनृणा अस्मिन्ननृणाः
परस्मिन्स्तृतीये लोके अनृणाः स्याम । ये देवयाना उत पितृयाणाः सर्वान् पथो अनृणा
आक्षीयेमेत्यग्निं वै जातं पाप्मा जग्राह तदेवा आहुतीभिः पाप्मानमपाघ्नन्-नाहुतीनां युजेन यज्ञस्य
दक्षिणाभिर्-दक्षिणानां ब्राह्मणेन ब्राह्मणस्य छन्दोभिः छन्दसाः स्वाद्ध्यायेनापहतपाप्मा स्वाद्ध्यायो
देवपवित्रं वा एतत्तं योऽनूथ सृजत्यभागो वाचि भवत्यभागो नाके तदेषाऽभ्युक्ता ॥ यस्तित्याजं
सखिविदः सखायं न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति । यदीः शृणोत्यलकः शृणोति न हि प्रवेदं
सुकृतस्य पन्थामिति तस्मात् स्वाद्ध्यायोऽद्वयेतव्यो यं यं क्रतुमधीते तेन तेनास्येष्टं भवत्यग्रे-
वायो-रादित्यस्य सायुज्यं गच्छति तदेषाऽभ्युक्ता ॥ ये अर्वाहुत वा पुराणे वेदं विद्वाःसंमभितो
वदन्त्यादित्यमेव ते परिवदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं तृतीयं च हःसमिति यावतीर्वै देवतास्ताः सर्वा
वेदविदि ब्राह्मणे वसन्ति तस्माद् ब्राह्मणेभ्यो वेदविद्भ्यो दिवेदिवे नमस्क्रुर्यान्नाक्षीलं कीर्तयेदेता एव
देवताः प्रीणाति । 15

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 15

T.A.2.16.1

रिच्यंत इव वा एष प्रेव रिच्यते यो याजयति प्रति वा गृह्णाति याजयित्वा प्रतिगृह्य वाऽनश्नन्त्रिः
स्वाद्ध्यायं वेदमधीयीत त्रिरात्रं वा सावित्रीं गायत्री-मन्वातिरेचयति वरो दक्षिणा वरेणैव वरः
स्पृणोत्यात्मा हि वरः । 16

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 16

T.A.2.17.1

दुहे ह वा एष छन्दांसि यो याजयति स येन यज्ञक्रतुना याजयेत् सोऽरण्यं परेत्य शुचौ देशे स्वाँद्ध्याय-मेवैन-मधीयन्नासीत् तस्यानशनं दीक्षा स्थानमुपसद् आसनं सुत्या वाग्जुहूर्मन उपभृद्धृतिर्द्धुवा प्राणो हविः सामाँद्धर्युः स वा एष यज्ञः प्राणदक्षिणोऽनन्तदक्षिणः समृद्धतरः ।

17

(णो खोर्वे fओर् थिस आनुवाकम्) 17

T.A.2.18.1

कृतिधाऽवकीर्णी प्रविशति चतुर्द्धेत्याहुर-ब्रह्मवादिनो मरुतः प्राणैरिन्द्रं बलेन बृहस्पतिं ब्रह्मवर्चसेनाग्निमेवेतरेण सर्वेण तस्यैतां प्रायश्चित्तिं विदाञ्चकार सुदेवः कौशुपो यो ब्रह्मचार्यवकिरेदमावास्यायाः रात्र्यामग्निं प्रणीयोपसमाधाय द्विराज्यस्योपघातं जुहोति कामावकीर्णोऽस्म्यवकीर्णोऽस्मि काम कामाय स्वाहा कामाभिर्द्रुग्धोऽस्म्यभिर्द्रुग्धोऽस्मि काम कामाय स्वाहेत्यमृतं वा आज्यममृतमेवात्मन् धत्ते हुत्वा प्रयताञ्जलिः कवातिर्यङ्मुग्निमभि मन्त्रयेत् सं मां सिञ्चन्तु मरुतः समिन्द्रः संबृहस्पतिः । सं माऽयमग्निः सिञ्चत्वयुषा च बलेन चायुष्मन्तं करोतु मेति प्रति हास्मै मरुतः प्राणान् दधति प्रतीन्द्रो बलं प्रति बृहस्पतिर् ब्रह्मवर्चसं प्रत्यग्निरितरथ्सर्वः सर्वतनुर्भूत्वा सर्वमायुरेति त्रिभिर्मन्त्रयेत् त्रिषत्या हि देवा योऽपूत इव मन्येत स इत्थं जुहुयादित्थ-मभिमन्त्रयेत् पुनीत एवात्मान-मायुरेवात्मन् धत्ते वरो दक्षिणा वरेणैव वरं स्पृणोत्यात्मा हि वरः । 18

(णो खोर्वे fओर् थिस आनुवाकम्) 18

T.A.2.19.1

भूः प्रपद्ये भुवः प्रपद्ये स्वः प्रपद्ये भूर्भुवःस्वः प्रपद्ये ब्रह्म प्रपद्ये ब्रह्मकोशं प्रपद्येऽमृतं प्रपद्येऽमृतकोशं प्रपद्ये चतुर्जालं ब्रह्मकोशं यं मृत्युर्नावपश्यति तं प्रपद्ये देवान् प्रपद्ये देवपुरं प्रपद्ये परीवृतो वरीवृतो

ब्रह्म॑णा॒ वर्म॑णाऽहं॒ तेज॑सा॒ कश्य॑पस्य॒ यस्मै॑ नम॒स्तच्छि॑रो॒ धर्मो॑ मूर्ध्ना॑नं॒ ब्रह्मो॑त्तरा॒ हनु॑र्यज्ञोऽध॑रा॒
विष्णु॑रु॒ हृद॑यः॒ सम॑वत्स॒रः प्र॑जन॑नम॒श्विनो॑ पूर्व॑पादा॒वत्रि॑र्म॒द्वयं॑ मि॒त्रावरु॑णा॒ वपर॑पादा॒वग्निः॑ पु॒च्छस्य॑
प्रथ॑मं काण्डं॒ तत् इन्द्र॑स्ततः॒ प्रजा॑पति॒रभयं॑ चतु॒र्थः स॒ वा ए॒ष दि॒व्यः शौ॑क्रः॒ शिशु॑मार॒स्तः ह॒
य ए॒वं वेदा॑पं पुन॒र्मृत्युं॑ ज॒यति॑ ज॒यति॑ स्वर्गं॒ लोकं॑ ना॒द्धनि॑ प्रमी॒यते॑ ना॒प्सु प्रमी॒यते॑ ना॒ग्नौ प्रमी॒यते॑
नान॑पत्यः॒ प्रमी॒यते॑ ल॒घ्वान्नो॑ भवति॒ ध्रुव॑स्त्वम॒सि ध्रु॒वस्य॑ क्षि॒तम॑सि॒ त्वं भू॒ताना॑मधि॒पति॑रसि॒ त्वं
भू॒ताना॑ः श्रेष्ठोऽसि॒ त्वां भू॒तान्युप॑प॒र्याव॑र्तन्ते॒ नम॑स्ते॒ नमः॒ सर्वं॑ ते॒ **नमो॑ नमः । 19

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 19

T.A.2.20.1

नमः॒ प्राच्यै॑ दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्रति॒वस॑न्त्ये॒ ताभ्य॑श्च॒ नमो॑ नमो॒ दक्षि॑णायै दि॒शे याश्च॑
दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्रति॒वस॑न्त्ये॒ ताभ्य॑श्च॒ नमो॑ नमः॒ प्रती॑च्यै दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्रति॒वस॑न्त्ये॒
ताभ्य॑श्च॒ नमो॑ नम॒ उदी॑च्यै दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्रति॒वस॑न्त्ये॒ ताभ्य॑श्च॒ नमो॑ नम॒ ऊर्द्धा॑यै
दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्रति॒वस॑न्त्ये॒ ताभ्य॑श्च॒ नमो॑ नमोऽध॑रायै दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑
प्रति॒वस॑न्त्ये॒ ताभ्य॑श्च॒ नमो॑ नमोऽवा॑न्तरायै दि॒शे याश्च॑ दे॒वता॑ ए॒तस्यां॑ प्रति॒वस॑न्त्ये॒ ताभ्य॑श्च॒ नमो॑ नमो॒
गङ्गा॑यमु॒नयो॑र्म॒द्वये॑ ये वस॑न्ति॒ ते मे॑ प्रस॒न्नात्मा॑नस्चि॒रं जी॒वितं॑ व॒र्द्धय॑न्ति॒ नमो॑ गङ्गा॑यमु॒नयो॑र्मु॒निभ्य॑श्च॒
नमो॑ नमो॒ गङ्गा॑यमु॒नयो॑र्मु॒निभ्य॑श्च॒ नमः॒ । 20

(णो खोर्वे fओर् थिस् आनुवाकम्) 20

Prapaataka Korvai with starting Padams of 1 to 20 Anuvaakams :-

(सह॒ - रक्षा॑सि॒ - यद् दे॒वाः सप्त॑द॒श - यद्दी॑व्यन् पञ्च॑द॒श - यु॑ष्टे चतु॑स्त्रि॒ंशद् - वैश्वान॑राय॒
षड्वि॑ंशति॒र-वा॑त॒रश॑ना ह॒ - कु॒श्मा॑ण्डै- र॒जान् ह॒ - पञ्च॑ - ब्रह्म॑यज्ञेन॒ - ग्रामे॑ - म॒द्व्यन्दि॑ने॒ - तस्य॑
वै मेघ॑ - स्तस्य॒ वै द्वा॑ - रिच्य॑ते॒ - दुहे॑ ह॒ - कति॑धाऽव॑कीर्णा॒ - भूर॑ - नमः॒ प्राच्यै॑ वि॒श्रतिः॑)

korvai with starting padams of 1, 11, 21 Series of Dasinis :-

छन्नोत् बे देरिवेद् अस् थे वक्यम्स् इन् सोमे ओफ थे डसिनिस् दो नोत् चोन्fओर्म् तो थे स्तन्दर्द् ओफ 10 वक्यम्स् पेर् डसिनि. ठे समे रेअसोन् इस् अप्पिलिचब्ले fओर् नोन् अवैलबित्य् ओफ आनुवाक खोर्वे इन् सोमे ओफ थे अबोवे आनुवाकम्स्.

first and last padam in TA, 2nd Prapaatakam :-

(सहं वै - मुनिभ्यश्च नमः)

॥ कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय ब्राह्मणे आरण्यके द्वितीयः प्रपाठकः समाप्तः ॥

Appendix (of Expansions) ट्.आ. 2.3.1 - "यन्मयि माता17" यन्मयि माता गर्भे सृति । एनश्चकार यत्पिता । अग्निर्मा तस्मादेनसः ॥ 17 (17 appearing in T.B.3.7.12.3)

ट्.आ. 2.3.1 - "यदा पिपेष18" "यदुन्तरिक्षं19" "यदाशसा20" "ऽतिक्रामामि21" "त्रिते देवा22" यदा पिपेष मातरं पितरं । पुत्रः प्रमुदितो धयन् । अहिंसितौ पितरौ मया तत् । तदग्रे अनृणो भवामि ॥ 18 (18 appearing in T.B.3.7.12.4)

यदुन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां । यन्मातरं पितरं वा जिहिस्मि । अग्निर्मा तस्मादेनसः ॥ 19 (19 appearing in T.B.3.7.12.4)

यदाशसा निशसा यत्पराशसा । यदेनश्च कृमा नूतनं यत्पराणं । अग्निर्मा तस्मादेनसः ॥ 20 (20 appearing in T.B.3.7.12.4)

अतिक्रामामि दुरितं यदेनः । जहामि रिप्रं परमे सधस्थे । यत्र यन्ति सुकृतो नापि दुष्कृतः । तमारोहामि सुकृतां नु लोकं ॥ 21 (21 appearing in T.B.3.7.12.5) त्रिते देवा अमृजतै- तदेनः । त्रित एतन्मनुष्येषु मामृजे । ततो मा यदि किंचिदानुशे । अग्निर्मा तस्मादेनसः ॥ 22 (22 appearing in T.B.3.7.12.5)

ट्.आ. 2.3.1 - "दिवि जाता23" "यदाप24" दिवि जाता अप्सु जाताः । या जाता ओषधीभ्यः

। अथो॒ या अ॑ग्निजा आपः॑ । ता नः॑ शुन्धन्तु शुन्ध॑नीः ॥ 23

यदापो॑ नक्तं॑ दुरि॑तं चरा॑म । यद्वा दिवा॑ नूत॑नं यत्पु॑राणं । हिर॑ण्य-वर्णा॑स्तत् उत्पु॑नीत नः ॥ 24
(Both 23 and 24] appearing in T.B.3.7.12.6)

ट्.आ. 2.3.1 -"इ॒मं मे॑ वरु॑ण॒25" "तत्त्वा॑ या॒मि॒26" इ॒मं मे॑ वरु॑ण श्रु॒धी ह॑व॒म॒द्या च॑ मृ॒डय॑ ।
त्वाम॑व॒स्युरा च॑के ॥ 25

तत्त्वा॑ या॒मि॒ ब्रह्म॑णा॒ वन्द॑मान॒-स्तदा॑ शो॒स्ते यज॑मानो ह॒विर्भिः॑ । अहे॑डमानो वरु॑णेह बो॒द्ध्युरु॑शस॒
मा न॒ आयुः॑ प्रमो॑षीः ॥ 26 (Both 25 and 26] appearing in T.S.2.1.11.6) ट्.आ.
2.3.1 -"त्वं नो॑ अ॒ग्ने॒27" "सत्त्वं नो॑ अ॒ग्ने॒28" त्वं नो॑ अ॒ग्ने वरु॑णस्य वि॒द्वान् दे॒वस्य॑ हे॒डोऽव॑ या॒सि
सी॒ष्ठाः । यजि॑ष्ठो वह्नि॑ तमः॑ शोशु॑चानो॒ विश्वा॒ द्वेषा॑सि प्रमु॑ग्ध्य॒स्मत् ॥ 27

स त्वंनो॑ अ॒ग्नेऽव॑मो भवो॑ती नेदि॑ष्ठो अ॒स्या उ॒षसो॑ व्यु॒ष्टौ । अव॑ यक्ष्व नो॒ वरु॑ण॒ ररा॑णो वी॒हि
मृ॒डीक॑ सु॒हवो॑ न ए॒धि ॥ 28 (Both 27 and 28] appearing in T.S.2.5.12.3)

ट्.आ. 2.3.1 -"त्वम॑ग्ने अ॒यासि॑29" त्वम॑ग्ने अ॒यासि॑ । अ॒या सन्मन॑सा हि॒तः । अ॒या सन् ह॒व्यमू॑हिषे
। अ॒या नो॑ धेहि भेष॒जम् । इ॒ष्टो अ॒ग्निराहु॑तः । स्वाहा॑कृतः पि॒पर्तु॑ नः । स्व॒गा दे॒वेभ्य॑ इ॒दं नमः॑
॥ 29 (29 appearing in T.B.2.4.1.9)

ट्.आ. 2.4.1 -"अव॑ ते हे॒ड॒30" "उदु॑त्त॒म॒31" अव॑ ते हे॒डो वरु॑ण॒ नमो॑भिर॒व य॒ज्ञेभि॑रीमहे ह॒विर्भिः॑
। क्षय॑न्न॒स्मभ्य॑मसुर प्रचे॒तो राज॑न्नेना॒सि शि॒श्रथः॑ कृ॒तानि॑ ॥ 30

उदु॑त्त॒मं वरु॑ण॒ पाश॑म॒स्मदवा॑ऽध॒मं वि॑म॒ङ्ग्यम॑ श्र॒थाय॑ । अथा॑ व॒यमा॑दित्य व्र॒ते तवा॑ऽना॒गसो॑ अदि॑तये
स्याम ॥ 31 (Both 30 and 31 appearing in T.S.1.5.11.3)

ट्.आ. 2.4.1 -"मि॒मं मे॑ वरु॑ण॒32 इ॒मं मे॑ वरु॑ण श्रु॒धी ह॑व॒म॒द्या च॑ मृ॒डय॑ । त्वाम॑व॒स्युरा च॑के ॥
32 (32] appearing in T.S.2.1.11.6)

ट्.आ. 2.4.1 -"तत्त्वा॑ या॒मि॒33" 33 appearing is same as 26 above

ट्.आ. 2.4.1 -"त्वं नो॑ अ॒ग्ने॒34" 34 appearing is same as 27 above

ट्.आ. 2.4.1 -"सत्त्वं नो॑ अ॒ग्ने॒35 35 appearing is same as 28 above

[**फाट भेदम् - नमो॒ नमः॑ शिशु॑कुमाराय॒ नमः॑]

